

TRAJNOSTNI RAZVOJ IN POLITIČNA PRAVIČNOST

DAVORIN ŽNIDARIČ

Dobovec, Zasavje, Slovenija.

E-pošta: davorinznidaric@gmail.com

Povzetek Trenutne družbene in okoljske razmere zaradi negativnih vplivov razvoja v prostoru, zahtevajo poenotene koncepte rešitev, usmerjenih v zmanjšanje razlik, revščine in večanja (različnih oblik) pravičnosti. Trajnostni razvoj se kot prevladujoči okoljski diskurz sodobnega časa, že vse od njegove utemeljitve sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja, sooča s problemom izvajanja temeljnih smernic v praksi. Uravnoteženosti družbeno socialnih, ekonomskih in predvsem okoljskih kazalcev, ki se prav zaradi neenotnega pojmovanja koncepta ter delovanja s pozicije moči, vpliva kapitala in interesov »močnih« držav, skozi ozko ekonomske in politične interese, še vedno dojemajo kot zgolj neuresničljiva utopija sodobne družbe. V prevladujoči, neoliberalni globalni ureditvi, predstavlja večanje vpliva parcialnih interesov (kapitala, vplivnih držav, elit) na odločanje, (tudi posameznih ekonomskih in političnih odločitev vlad), odmik od prvotnih, sicer dobrih namenov in vzgibov, po spremembah družbenega obnašanja in zaščite okolja. Vzrokov za omenjeno stagnacijo in neuspešno aktivacijo sprememb v prostoru predvsem pa globalno neaktivnost, je več. Temeljni pa tiči v pomanjkanju politične pravičnosti, ki predstavlja predpogoj za zagotavljanje vseh ostalih pravičnosti, (okoljske, ekološke ali družbene) kar vodi v zmanjšanje enakosti in razlik v družbi ter omejevanju in zagotavljanju pravic in dolžnosti posameznika, oziroma uveljavitvi interesov družbe v celoti.

Ključne besede:

politična
pravičnost,
neenakost,
trajnostni
razvoj,
družba,
okolje.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND POLITICAL JUSTICE

DAVORIN ZNIDARIC

Dobovec, Zasavje, Slovenija.
E-mail: davorinznidaric@gmail.com

Abstract Due to the negative effects of spatial development, the current social and environmental conditions require unified concepts of solutions aimed at reducing disparities, poverty and increasing various forms of justice. Sustainable development, as the predominant environmental discourse of modern times, has been facing the problem of implementing fundamental guidelines in practice since its establishment in the mid-1980s. The balance of socio-economic, economic and especially environmental indicators, which is still perceived as an unrealizable utopia of modern society due to the inconsistent conception of the concept and action from the position of power, influence of capital and interests of "strong" countries, through narrow economic and political interests. In the prevailing, neoliberal global order, it represents an increase in the influence of partial interests (capital, influential countries, elites) on decision-making (including individual economic and political decisions of governments), departure from original, otherwise good intentions and impulses, changes in social behavior. There are several reasons for the mentioned stagnation and unsuccessful activation of changes in space, and especially global inactivity. The fundamental problem is the lack of political justice, which is a prerequisite for ensuring all other justice (environmental, ecological or social), which leads to reducing equality and differences in society and limiting and ensuring the rights and duties of the individual or the interests of society as a whole.

Keywords:

political
justice,
sustainable
development,
society,
environment,

1 **Nenakost in pomanjkanje pravičnosti v prostoru**

Pojem pravičnosti in enakosti lahko opredeljujemo skozi različna filozofska, časovna, zgodovinska in družbena stanja. Aristotel (1989, Nikomanova etika v Drašček, 2008), jo opredeli skozi dva glavna vidika, na distributivno, ki se nanaša na skupnost, ki dela in deli dobro in na komutativno, ki pomaga vzdrževati ravnotežje socialnih dobrin (Nikomanova etika v Drašček, 2008). V tem članku se oba pojma nanašata na okoljsko in družbeno področje, skozi vrednotenje stanj v prostoru in v primerjavi z splošno veljavnimi družbenimi normami, ki pravičnost in neenakost opredeljujejo v določenem časovnem, prostorskem in družbenem okvirju. Predvsem pa se pojmovanji obeh (pravičnosti in neenakosti) nanašata na družbena stanja, predvsem pa posledice, ki jih zaradi razlik v prostoru povzročajo.

Neenakosti in pomanjkanje pravičnosti v prostoru, se namreč skozi okoljske, ekonomske in ekološko vplive, odražajo na vseh nivojih in področjih družbe, še posebej pa v okoljih, ki jih danes označujemo kot države tretjega sveta. Kar pa ne pomeni, da neenakosti in revščine ni v razvitih, bogatih državah z dolgoletno tradicijo demokracije ali post industrijskih socialističnih območij in državah, kamor spadajo tudi nekatera območja v Sloveniji.

Obe (nepravičnost in neenakost), prav zaradi številnih, danes vse bolj izrazitih problemov v prostoru, postajata čedalje večja problema sodobne družbe, ki se odražata, še posebej na okoljskem in družbenem, oziroma ekonomsko socialnem področju. Kljub številnim pozitivnim učinkom razvoja, skozi globalne ekonomske kazalce (rasti), izboljšanju bivalnih pogojev, daljši življenjski dobi zaradi izboljšanja zdravstvenih razmer, izobraževanju, različnimi tehnološkimi sistemi, ki omogočajo lažje »življenje«, pa so nekateri prebivalci planeta še vedno podvrženi pomanjkanju in revščini. Zato po Mill (2008), takšna pravičnost ne sledi njegovi definiciji »o najboljših rezultatih za največje možno število ljudi«, ampak se ravno nasprotno umika v egoistično parcialnost.

Tudi obstoječi-prevladujoči družbeni sistem, neoliberalizem, je v prostoru na različnih nivojih (lokalnem, regionalnem, državnem, globalnem) povzročil družbeni razkol, odmik človeka od narave in posledično krize med ljudmi in človekom in naravo (Kirn, 2012; 2014; Plut, 2014; Lukšič, . Skozi ekonomske učinke nebrzdanega potrošništva, pa na eni strani omogočil kopičenje enormnega bogatstva

posameznikom in elitam, na drugi pa naraščanje revščine in večanja razlik (socialnih, ekonomskih, okoljskih, družbenih). Kljub temu, da so spremembe navad, posameznikov in družbe v celoti, zaradi vse pogostejših kriz v prostoru nujne in potrebne, se jim »kapital« zaradi lastnih interesov (teženj po vse večjih dobičkih) vztrajno izogiba. Za ustrezno aktivacijo (sprememb) v prostoru pa potrebujemo večjo politično pravičnost, ki skozi ustrezno zagotavljanje pogojev (pravni sistem, enakomeren razvoj, izenačitev okolij-regij, držav v pogledu okoljske in družbene pravičnosti in večanja globalne enakosti), omogoča izvajanje politik pod za vse enakimi pogoji. Ne glede na versko, nacionalno, geografsko, spolno ali kakšno drugo raznolikost.

Zaradi pomanjkanja politične pravičnosti v prostoru, ki vpliva tako na družbo in okolje, ter na drugi strani lahko predstavlja dejavnik sprememb v prostoru, se v tem članku s konstruktivno kritiko osredotočam na realne probleme v prostoru, različnega pojmovanja trajnostnih politik in naraščajočega vpliva kapitala na politike držav za katere ponujam tudi rešitve. Predvsem pa skozi področje prehranske in energetske samooskrbe analiziram vzroke in posledice dveh temeljnih področjih, ki postajata v današnjem času pomemben dejavnik zagotavljanja ne samo trajnostnih politik, ampak tudi preživetja ob vse številčnejših konfliktnih situacijah v prostoru. Namenoma se v članku izogibam pojmu *trajnostni razvoj*, saj ta (razvoj) v današnjem prevladujočem ekonomsko družbenem kontekstu, pomeni nadaljevanje obremenitev, na kar skozi okoljistični pogled, skozi celoten članek vseskozi opozarjam.

2 Politična pravičnost in vloga kapitala

Politike vlad, ne glede na svoje osnovno poslanstvo, služenje skupnosti, narodu, postajajo vse bolj odvisne in podrejene kapitalu in centrom mednarodne politične moči, ki jim (državam) narekujejo politike vladovanja. Čeprav se Žižek (RTV Slo1, 2022) s tezo o povečani servilnosti politike kapitalu največkrat na račun državljanov ne strinja, ter omenja, da države postajajo vse bolj samostojne pri odločanju, se sam z njegovo trditvijo ne strinjam. Še posebej, če se ozrem na delovanje države in kapitala (v Sloveniji) v bližnji preteklosti, ko so država in njene institucije odkrito podpirale sežigalništvo v Zasavju (Lafarge cementarna vs EKO Krog) (Žnidarič, 2021) ali omogočale in tudi finančno podprle gradnjo tovarn (Magna Steyer) na

najboljših zemljiščih, na drugi strani pa vršile pritiske na okoljiste, ki so opozarjali na škodljivost takšnih ravnanj.

Prav zaradi vpliva in moči, ter podrejanja institucij vladovanja (ministrstva, inšpekcijske službe, ipd.) je pomen politike v izvajanju sprememb polisi in udejanjanju okoljske in ekološke pravičnosti odločujoč. Pod pogojem, da politika sledi politični etiki, (ki krmari med različnimi interesi), kjer pa (naj bi) mora v kontekstu pravičnosti, prevladati kvaliteta medosebnih korelacij in priznavanja razlik, ki vodijo h kreaciji novih družbenih institucij utemeljenih na prispevku k skupnemu dobru. Dobru, ki poleg družbenih vrednot in pravičnosti, sledi k zaščiti narave in okolja kot dveh najpomembnejših vrednot sodobnega časa (Low in Gleeson, 2021).

3 Pojmovanje pravičnosti

Miller (1976 v Low in Gleeson, 2021, str. 38) pravičnost opredeljuje kot; zasluge, pravice in potrebe, ki sicer predstavljajo nezdružljive etične sisteme, ki se med seboj prekrivajo. Če etični temelj današnjega globalnega kapitalizma predstavlja zoožana in selektivna kombinacija vidikov utilitarizma in pravice do posedovanja, predstavlja konsekvencializem utilitarne perspektive nepogrešljiv dejavnik za razvoj okoljske in ekološke pravičnosti. Temelj obeh pa udejanjanje ustrezne politične (pravičnosti), ki po Rawls (1993 v Low in Gleeson, 2021, str.124) skozi ustrezna pravila, določa pogoje pod katerimi lahko ljudje med seboj sodelujejo. Ti pogoji pa so, udejanjanje pravičnosti kot poštenosti, glede na družbo kot na fer sistem sodelovanja, ter avtonomijo, ki jo je potrebno dojeti kot politično in ne etično vrednoto, ki se v javnem življenju uresničuje »z afirmiranjem političnih načel pravičnosti in z uživanjem zaščite temeljnih pravic in svoboščin«, ki se uresničujejo s participacijo v javnih družbah in kolektivni soudeležbi skozi čas (Rawls, 1993, str.77 v Low and Gleeson, 2021, str.124). Pri uveljavitvi večje politične pravičnosti, ki je predpogoj za izvedbo vseh ostalih, imajo vlade največjo vlogo. Na eni strani, ker imajo skozi organe prisile in moči v rokah mehanizme za odločanje in vladovanje, ter na drugi skozi zgrajene institucionalne mehanizme možnost za izvedbo nujnih družbenih in okoljskih sprememb. Sprememb, potrebnih za ohranitev in varovanje planeta in vseh živih bitij, ter usmejenih v zmanjševanje konfliktov v prostoru. V prvi vrsti med kapitalom, naravo in okoljem, oziroma med prebivalci planeta, oziroma tistimi, ki vire še imajo in tistimi, ki so jih že zdavnaj porabili. Stagnacija družbenih odnosov,

predvsem pa vse pogostejši in izrazitejši negativni okoljski vplivi, nas prav zaradi omenjenih anomalij v prostoru, kot družbo silijo v drugačne, do sočloveka, narave in v skupnost usmerjenih politik, ki zavračajo egoizem, bogatenje in izkoriščanje narave in ljudi na račun kopičenja kapitala in dobičkov. So usmerjene v politike, ki vodijo v zmanjšanje neenakosti, revščine in razlik na osnovi pravičnejših konceptov družbe prihodnosti. Hkrati pa sledijo usmerjenosti v empatično družbo, do soljudi in žive in nežive narave ter zmanjšanju različnih oblik revščine (ekonomske, ekološke, energetske, družbene) in neenakosti, ki se trenutno v večini družbe samo še povečujejo.

Prav zaradi večanja vpliva »kapitala«, postaja neodvisna politika pomemben in odločilen člen pri uveljavljanju pozitivnih in v družbo in okolje usmerjenih sprememb v prostoru.

Tudi mednarodni globalni, okoljski sporazumi, če se osredotočimo na najbolj pereče probleme, prav zaradi pomanjkanja politične pravičnosti, ne dosegajo ustreznih učinkov (Eckersley, 2019; Namesto skupne okoljske politike, ki bi zahtevala spremembe državne suverenosti, v smislu čezmejnih vplivov obremenjevanj, ter prevzemanje odgovornosti za nastalo ekološko okoljske škode, predvsem pa njihovo reševanje, postajamo družba kapitala in konfliktov. Zato je v današnjem času postavitvev takšnega institucionalnega okvirja, ko nadnacionalne korporacije oblikujejo mednarodno finančno, politično in gospodarsko globalno politiko, usmerjena v postavitve sistema »znotraj katerega se vedno bolj razvija pereče protislovje med izkoriščenostjo okolja in njegovo ohranitvijo«. Vendar ne več na nacionalni, ampak na globalni ravni (Low in Gleeson, 2021 str. 142), ki je skozi uveljavljanje parcialnih interesov, za prihodnost globalne družbe in okolja skrajno škodljiva. Še posebej, ker so v tej postavitvi v odnosu do uveljavljanja interesov korporacij, vsi ostali akterji v podrejenem položaju, saj se njihovi interesi uveljavljajo le, ko se skladajo z interesi »velikih igralcev«¹.

¹ Pod pojmom veliki igralci so mišljene države oziroma korporacije, ki imajo največji vpliv na globalno okoljsko in gospodarsko situacijo v svetu. Brez njihovega »privoljenja v spremembe«, se ne zgodi nobena še tako pomembna odločitev. ZDA, VB, Francija, Rusija, Indija, Kitajska, EU ... so samo nekatere naštetih, ki imajo dejansko moč vladovanja. Posredno skozi različne trgovinske sporazume, neposredno pa s politikami, ki oblikujejo globalno gospodarsko in okoljsko sfero.

4 Rešitve za povečanje politične pravičnosti v smeri okoljskih in družbenih sprememb

Številni družbeni, predvsem pa naraščajoči okoljski problemi, zaradi korelacij med akterji v prostoru zahtevajo kompleksno obravnavo. Tako na globalnem kot lokalnem področju. Analize trajnostnih politik, ki predstavljajo temelj raziskav za članek, kažejo, da nekatere razvite države (zglede so povečini skandinavske) že izvajajo »trajnostne politike«, ki predstavljajo korak v pravo smer, smer reševanja naraščajočih družbenih in okoljskih konfliktov. Kjer raba obnovljivih virov energije, očuvanje naravnih virov, prehod iz fosilne v ero okoljsko manj spornih tehnologij, raba znanja, uvedba krožnega gospodarstva, še posebej pa minimizacija odpadkov in družbena usmerjenost v zmanjšanje potrošništva, predstavljajo del ustreznih rešitev v prostoru.

Če našete ukrepe, lahko izvajajo ekonomsko bogate in razvite države, pa to ne velja za nerazvite in države v razvoju. Slednje takšnih »novih« politik, usmerjenih v družbene in okoljske sisteme, zaradi ekonomske podhranjenosti, ne morejo uresničevati-privoščiti. Revščina in neenakost v državah tretjega sveta, predstavlja največji ne samo »razvojni« problem, ki jih te države brez ustrezne pomoči razvitih ne bodo mogle same razrešiti. Zato zaradi vse večjih delitev in večanja razlik med bogatimi in revnimi, še posebej pa neenotne okoljske, globalne politike ter pojmovanja razvitosti v konceptu, kdo »lahko« še vedno uporablja tudi »neekološke fosilne vire« za dosego minimalne razvitosti in kdo ne, potrebujemo globalno okoljsko politiko, ki bo bazirala na zavezujoči svetovni ureditvi ter mednarodni odgovornosti in solidarnosti, onkraj meja držav. Oziroma bo v sklopu večje okoljske pravičnosti, ki predstavlja temelj za reševanje vseh ostalih, (družbene, socialne, politične) omogočila potrebno ustvarjanje enakopravnega in vključujočega odnosa za vse ljudi. Ne glede na razlike in posebnosti (spol, nacionalnost, dohodek). Zato, pa je v osnovi potrebno ustvariti in uveljaviti demokratične načine odločanja, omogočiti participacijo vsem, pri za njih pomembnih sferah, ter omogočiti aktivno oblikovanje javnosti pri razvoju, izvajanju in izvrševanju ustrezne zakonodaje (okoljske, družbene socialne, ekonomske,...), oblikovanju predpisov in predpisovanju ustreznih politik (Gosar, 1934, Environmental Justice, 2021).

Zaradi naraščajočih družbeno okoljskih kriz in povečevanja neenakosti, ter še posebej naraščanja različnih oblik nepravilnosti, nas stanja zavezujejo, k iskanju pravičnejšega in za večino ljudi sprejemljivejšega sistema. Globalno usklajenega in zavezujočega ter utemeljenega na etiki in morali, prilagojeni stanju sodobnega časa. Predpogoj za oblikovanje, še posebej pa uresničevanje idej takšnega sistema v praksi, pa je postavitev temeljev-načel politične pravičnosti, ki omogoča udeleževanje (družbene) različnih oblik pravičnosti v prostoru, hkrati pa je usmerjena v skupnostne koncepte in nasprotovanje vsakršnemu izkoriščanju. Temeljni namen je torej oblikovanje koncepta, ki se ukvarja z reševanjem vprašanj na kakšen način in s kakšnimi sredstvi doseči cilje večje družbene pravičnosti. Upošteva specifične družbene, politične in gospodarske koncepte v praksi, ki slonijo na demokratičnih in v skupnost ter okolje usmerjenih postopkih-korakih.

5 Prepogoji za uresničevanje nove družbene ureditve v prostoru

Prvi korak k uveljavljanju učinkovitih sprememb za zmanjšanje trenj v prostoru, predstavlja alokacija bogatstva, spremenjen odnos človeka do okolja ter v ekonomskem pogledu prehod iz potrošniške družbe v družbo vrednot. Za kar pa bo potrebno doseči povečanje empatije in sožitja človeka z naravo, večanje participacije javnosti pri preoblikovanju »odločujočih sistemov in institucij«, ki predstavljajo temelje sprememb pri uresničevanju idej demokratične in okoljske družbe prihodnosti. Trenutno pa omenjene »želje« še vedno ostajajo zgolj brezplodno teoretiziranje brez praktičnih učinkov.

Prav neaktivnost največjih obremenjevalcev ter vpliv korporacij na politike držav, narekujejo spremembe skozi korenito preobrazbo družbe, ki pa bodo morale biti zaradi nedejavnosti v preteklosti, predvsem na okoljskem področju, radikalne, hitre in učinkovite.

6 Rešitve za večanje okoljske-ekološke in družbene pravičnosti

Institucije pod okriljem vlade, bodo morale v prihodnosti sloneti na spodbujanju izvajanja trajnostne politike, predvsem samooskrbe tako na prehranskem kot energetskem področju, skladno s paradigmo uravnoveženosti družbenih, ekonomskih in okoljskih kazalcev. Predpogoj zanju (samooskrbnosti) pa je uveljavljanje ustreznih dolgoročnih usmeritev držav, ki ne bodo odvisne od

vsakokratne vladajoče politike. V današnjem času je postavitvev takšnega institucionalnega okvirja, ko nadnacionalne korporacije oblikujejo mednarodno finančno, politično in gospodarsko globalno politiko, usmerjena v postavitvev sistema »znotraj katerega se vedno bolj razvija pereče protislovje med izkoriščenostjo okolja in njegovo ohranitvijo« vendar ne več na nacionalni, ampak na globalni ravni (Low in Gleeson, 2021 str. 142) v prostoru in času, družbeno in okoljsko škodljivo. V tej postavitvi, so v odnosu do eljavljanja interesov korporacij, vsi ostali akterji v podrejenem položaju (Lukšič, , saj se njihovi interesi uveljavljajo le, ko se skladajo z interesi »velikih igralcev«².

Pravičnost skozi realnost časa in prostora, torej ni odvisna zgolj od medsebojnih razmerij med ljudmi, ki kreirajo družbene institucije, ampak vse bolj od vpliva različnih agensov v prostoru na politike držav, ki so velikokrat v nasprotju z ideali sodobne družbe in predstavljajo odmik od načel javnega dobra. Tako kot načelo utilitarizma, ki teorijo politične pravičnosti obravnava skozi vrednotenja učinkov za javno dobro, oziroma vrednoti javno delovanje skozi prispevke k javnemu dobru. Na tej ideji (javnega dobra), je utemeljeno tudi okoljsko gibanje, kjer blaginja družbe (skozi ideje utilitarizma) predstavlja vsoto blaginj vsake posamezne osebe v družbi (Low in Gleeson, 2021 str. 106-107), ki pa bi jim poleg merljivih posledic delovanja v prostoru za ugotavljanje stanja pravičnosti, (kot je BDP) morali dodati-vključiti tudi intrizične vrednosti okolja in naravnih virov. Ki pa morajo biti usklajene-sprejete, saj po Rawls (1993 v Low in Gleeson, 2021 str. 123) »nobena urejena družba ne more obstajati brez določene stopnje konsenza o temeljnih načelih«. Za čim širši družbeni konsenz, pa je potrebno ustvariti-zgraditi načela politične pravičnosti, ki bi kljub različnim verskim, političnim in družbenim razlikam, omogočili ustvarjanje »okvira svobodnih institucij ustavnega demokratičnega režima« (Low in Gleeson, 2021 str. 124). Prav širši družbeni konsenz, se pri današnjih politikah umika interesom kapitala, namesto, da bi se ugrajevalo načelo politične pravičnosti, skozi družbeno ekonomske institucije kot osnovnih struktur moderne demokracije. S pomočjo javnega dialoga, ki predstavlja temelj demokracije lahko legitimnost osnovnih institucij podpremo ali omejimo, hkrati pa ljudem omogočimo najširšo družbeno deliberacijo (Benhabib, 1992, str.121 v Low in Gleeson, 2021 str. 131). Za

² Pod pojmom veliki igralci so mišljene države oziroma korporacije, ki imajo največji vpliv na globalno okoljsko in gospodarsko situacijo v svetu. Brez njihovega »privoljenja v spremembe«, se ne zgodi nobena še tako pomembna odločitev. ZDA, VB, Francija, Rusija, Indija, Kitajska, EU ... so samo nekatere našete, ki imajo dejansko moč vladovanja. Posredno skozi različne trgovinske sporazume, neposredno pa s politikami, ki oblikujejo globalno gospodarsko in okoljsko sfero.

doseganje večje pravičnosti je potrebno preoblikovati odnose v mednarodni trgovini, dopustiti nerazvitim razpolaganje z lastnimi viri in potenciali ter omogočiti doseganje večje ekonomske in družbeno socialne enakosti. Problem predstavlja tudi korupcija, voditeljev, uradnikov, aparata nasilja. Danes se vse pogosteje dogaja, da zaradi dolžniških problemov naravni viri prehajajo v roke kapitala, ali vpliva posameznih držav (izstopajoč primer - Kitajska) ali korporacij. Povečini pa so ti interesi usmerjeni zgolj v zagotavljanje čim večjih dobičkov, kjer so zanemarjene osnovne socialne in okoljske norme, ne glede na politične sisteme iz katerih korporacije izhajajo. Povečevanje neodvisnosti od obstoječega sistema, še posebej pa zmanjšanje prehranske in energetske odvisnosti, postaja v sodobni družbi pomemben dejavnik v prihodnosti. Prvič zaradi dejstva, ker obe odvisnosti vodita v politično odvisnost, drugič ker so države v krizah, kot so vojne, naravne nesreče in zdravstveni problemi-pandemije, brez lastne oskrbe sila ranljive, kar lahko vodi v poglobljanje konfliktov tako na lokalnem kot širše družbenem nivoju.

7 Prehranska samooskrba

Problem, ki se v kontekstu večanja in praktične rabe trajnostnih ukrepov v praksi pojavlja je, da smo pri zagotavljanju prehranske neodvisnosti določene panoge kmetijstva zanemarili, prehranske verige zaradi pridelkov iz tujine in neustrezne kmetijske politike pa popolnoma »uničili« (Žnidarič, 2016).

Zaradi omenjenih negativnih in za državo škodljivih odločitev, smo v določenih panogah, kot je primer pridelave povrtnin preskrbno podhranjeni, saj dosegamo zgolj tretjino samozadostnosti, kljub ustreznim pogojem (površine, voda za namakanje). Kar kaže na zgrešeno kmetijsko politiko v preteklosti. Kljub temu, da imamo vodnih virov za ustrezno pridelavo poljščin in ostale porabe v državi gledano v celoti, še vedno dovolj, bi za učinkovitejšo in produktivnejšo pridelavo produktov v nekaterih predelih države, kot so Kras, Goriška in Pomurje, potrebovali ustrezne in zanesljive sisteme navodnjavanja. Pri čemer bi morala biti raba čiste pitne vode iz virov (podzemni, nadzemni), uporabljena zgolj za zadovoljevanje osnovnih potreb človeka, (torej pitje, kuhanje), ne pa za splakovanje WCjev, ki v porabi vode predstavljajo največji delež rabe. Tudi postopki čiščenja odpadne vode, kjer bi lahko v ruralnih območjih uporabili rastlinske čistilne naprave, ki na naraven način preščiščevanja z rastlinami in mikroorganizmi in njeno ponovno rabo, lahko poleg padavinske vode, predstavlja korak v smeri zmanjšanja njene (vode) rabe in očuvanja

podzemnih virov (Vrhovšek; Vovk Korže, 2009; Žnidarič, 2011). Kmetijstvo kot največji porabnik vode, bi lahko bilo skozi segment optimizacije rabe vode, sajenja kultur, ki so za nastale vremenske razmere (segrevanje) bolj primerne kot današnje, ter rabo ustreznih načinov navodnjavanja predvsem s padavinskimi vodami ali prečiščenimi z rastlinskimi čistilnimi napravami in ostalimi prečiščevalnimi sistemi, primer ustrezne trajnostne politike, ki pa bo morala imeti temelje v institucionalnih spremembah ustreznih politik.

Ukrepi za ustrezno ravnanje z vodnimi viri so nujni in potrebni, saj pomanjkanje vode ponekod že predstavlja ne samo eksistenčne probleme preživetja, ampak tudi potencialne konfliktne sistucije med posameznimi državami. Primer držav ob Nilu ali Avstralije in držav, ki so vodne vire sprivatizirale (Green Planet, 2015), kažejo, da bo in ponekod že je, postala ta dobrina strateški vir prihodnosti. Še posebej pa je zanimiva za borze in njene vlagatelje, ki si od vodnih virov obetajo enormne dobičke

Slovenija ima za razliko od drugih (držav, ki se soočajo s pogostimi in ponavljajočimi sušami) trenutno še vedno zadovoljive količine vode (v letu 2020 je bilo na prebivalca načrpano 80,4 m³ vode (SiStat, 2021)), vendar nas nesmotrna raba površin nad in ob vodnih virih sili, da bomo morali prihodnost graditi na njeni (voda) večji zaščiti.

Tudi prehod iz živinoreje, ki v celotnem kmetijstvu ostaja največji porabnik vode, ter na drugi strani največji proizvajalec toplogrednih plinov, bi omogočil, ne samo zmanjšanje rabe pitne vode, ampak tudi etični korak v smeri varovanja in zaščite drugih živih bitij (Žnidarič, 2021b). Hkrati pa bi vire in površin za pridelavo poljščin za prehrano živine, uporabili za prehrano prebivalcev planeta. Določene gospodarske panoge povezane s klasično predelovalno (mesa) panogo in proizvodnjo, pa preusmerili v okoljsko manj sporne dejavnosti.

8 Energetska samooskrba

Slovenija je v energetskega smislu v povprečju samozadostna med 45% in 55%. Lansko leto (2020), je bila ta 55%, pri čemer se je odvisnost glede na leto 2019 zmanjšala za 7 odstotnih točk, predvsem na račun zmanjšanja rabe nafte in naftnih derivatov in povečane domače proizvodnje (STAT.si, 2021).

Kljub dejstvu, da moramo večino fosilnih energentov (nafta, plin) uvoziti, še vedno nimamo ustrezne energetske politike. Različne interesne skupine podpirajo različne smeri energetske prihodnosti, še vedno pa se premalo spodbujajo projekti, ki bazirajo na obnovljivih virih energije, oziroma tisti, ki ne bi povzročili dodatnega obremenjevanja ali uničenja biotske raznovrstnosti v okolju. Alternativni viri kot so termalna, sončna ali vetrna energija, deloma tudi biomasa, so še vedno v podrejenem položaju do klasičnih energentov. Kljub temu, da imamo površin in virov za postavitev (sončnih in toplotnih elektrarn) alternativnih sistemov dovolj, se zaradi interesov energetskih in betoninarskih lobijev še vedno deluje v smeri pozidave zadnjih kilometrov rek in potokov, takšna dejanja, pa so škodljiva tako za prostor kot za živa bitja. V smislu večje energetske samooskrbe in smernic trajnostne politike, bi morala tudi EU politika zasledovati cilje v smeri večje zaščite okolja in učinkovite oskrbe z lastnimi potenciali (primer Islandije), namesto da se razmišlja o uvedbi jedrske in plinske energije v koncept *zelenih (trajnostnih) energij*. Vendar je pri jedrski energiji potrebno upoštevati odpadke in do sedaj še vedno neustrezne rešitve pri plinu pa tudi na politično odvisnost, ki diktira njegovo ceno.

Slovenija lahko za zmanjšanje energetske odvisnosti in morebitnih novih degradacij v prostoru uporabi energent (les in lesno biomaso), ki ga ima v izobilju (Ekosola.si, 2021), tam kjer je to možnost še geotermalno energije, v prvi vrsti pa potenciale sonca. Namesto izgradnje HE, ki bi dodatno degradirale prostor in bistveno spremenile biotsko raznovrstnost v vodah, pritiskih na vire pitne vode in številnih negativnih vplivih v in na prostor, se lahko s sredstvi za njihovo izgradnjo, energetske enake sončne elektrarne na že degradiranih prostorih (kamnolomi, degradirana območja), ki ne povzročijo dodatnih obremenitev, hkrati pa lahko območja pod elektrarnami (sončnimi) s pridom uporabimo tudi v sferi pridelave hrane (agrovoltaika) (PV Magazine, 2020). Glede na izkoriste celic (sončne elektrarne) ter večanjem njihovih izkoristkov, ter glede na dvig cen materialov (železa, betona) pri HE, pa se stroški izgradnje hidro elektrarn dvigujejo, medtem, ko se nasprotno, sončnih znižujejo.

9 Izvajanje ustrezne politike v smeri večje pravičnosti in trajnostnega razvoja

Trajnostne politike, bi lahko ob pogoju poenotenja razumevanja osnovnega koncepta trajnosti, torej uravnoteženosti družbenih, ekonomskih in še posebej okoljskih kazalcev, ob določenih zavezujočih globalnih pogojih, omogočile obstoj živih bitij na omejenem planetu. Če si ekonomisti trajnostni razvoj razlagajo kot nadaljevanje izkoriščanja virov (Kirn, 2014), si ga okoljisti ravno nasprotno, kot zmanjšanje pritiskov na naravo in vire ter večanje vloge zdravega in čistega okolja v času in prostoru (Plut, 2014). Nasprotji interesov med agenci v prostoru, že v osnovi producirajo konflikt, ki ga lahko reši le ustrezna vladajoča politika (Lukšič in Bahor, 2011). Od nje so odvisne posamezne politike in usmeritve, ki lahko na eni strani pomenijo nadaljevanje izkoriščanja človeka in narave, kar se danes nadaljuje z obstoječo družbeno ureditvijo, ali pa njegovo omejevanje (izkoriščanja) ter usmeritev v koncept družbene in okoljske odgovornosti, ob uveljavljanju večje pravičnosti in zmanjšanju družbene in okoljske neenakosti.

Kjer pa se pogoj o večji pravičnosti, lahko udejani le ob konceptu ekonomsko-finančne prerazporeditve bogatstva od bogatih k revnim, prevzemanju odgovornosti za nastale družbene in okoljske razmere s strani razvitih, ozirom največjih obremenjevalk in delnemu zmanjšanju lastne (državne) suverenosti na račun skupne globalne okoljske politike (Eckersley, 2004). Le ta pa brez pomoči razvitih revnim-nerazvitim, ne bo omogočila večje enakopravnosti in s tem pravičnosti, ki sta predpogoj za zmanjšanje okoljskih in družbenih konfliktov na planetu. Brez skupnega, zavezujočega konsenza o rešitvah nastalih družbenih, predvsem pa okoljskih problemov, se planet zaradi segrevanja pogreza v začaran krog nadaljnega uničevanja. Primer taljenja permafosta je eden izmed najznačilnejših, saj so pod njim ogromne količine metana, ki se ob segrevanju sproščajo v ozračje in povzročajo nadaljnje dvigovanje temperatur. Kljub temu pa trenutno še vedno nimamo ustreznega konsenza, ki bi skozi skupne in zavezujoče globalne dogovore omogočil, če ne že nižanje temperature, ampak vsaj njeno omejitev.

Zato je ustvarjanje politične pravičnosti, ki vsebuje pogoje za enakopravnejšo okoljsko in družbeno prihodnost, nujen predpogoj sprememb, ki se trenutno še vedno ne udejanja (pravičnost) na ustrezni okoljski in družbeni ravni. Zeleni kapitalizem, bi lahko ob ustrezni in resnično zeleni politiki sprememb, predstavljal

korak v smeri drugačnega sistema, ki daje poudarek na okoljskih vsebinah. Za učinkovit in ustrezen časovni prehod, pa trenutno še vedno primanjkuje politične volje »glavnih« igralcev in potrebne kritične mase.

Tako na lokalnem kot globalnem področju, pa do ustreznih in v okolje in družbo sprejemljivih, sprememb ne bo prišlo brez ekonomske solidarnosti, zmanjšanja potrošništva, ponovne rabe materialov, ter uveljavljanja resnično zelenih konceptov v praksi, ki niso zeleni samo zaradi marketinških potez kapitala. Poudarek vseh omenjenih korakov, pa mora sloneti na zadovoljevanju potreb družbe in ne dobičkov ter zadovoljevanja kapitalskih interesov, ki so največkrat v nasprotju z interesi javnosti.

Za ustrezno »zelenenje družbe«, pa poleg omejevanja porabe virov, sprememb potrošniške mentalitete, krožnega gospodarstva, večje samooskrbnosti, potrebujemo tudi zmanjšanje lastne porabe virov, ki danes zaradi vse številnejše populacije, še vedno naraščajo. Predvsem pa potrebujemo politike, ki bodo zmanjšale neenakost in revščino in vsem prebivalcem omogočile dostojno preživetje (Kirn, 2014, Plut, 2014, Low in Gleeson, 2021).

10 Zaključek

Današnja družba bo brez korenitih sprememb navad in obstoječih trendih potrošnje, neustreznega ravnanja z viri in še posebej odnosa do narave, tako žive in nežive, v prihodnosti podvržena nadaljevanju številnih konfliktov in trenj v prostoru. V prvi vrsti zaradi konfliktov med tistimi, ki vire še imajo in tistimi, ki so jih že potrošili. Na drugi pa zaradi vse večjih stisk večine prebivalcev planeta, zaradi neenakosti in revščine, ki se vse bolj poglobljajo. Namesto ozkih pacialnih interesov, v prvi vrsti kapitala in politik usmerjenih v njegovo servilnost, egoizma posameznikov in nadvlad različnih oblik, bo za preživetje na omejenem planetu potrebno doseči usmerjenost v javno dobro (Kirn, 2014; Lukšič, 2002) skozi uveljavljanje koncepta globalne demokracije, ki ga v prostoru ovira predvsem neenak razvojni nivo in standard med državami. Za premagovanje ovir pri vzpostavitvi v okolje in družbo usmerjenega sistema in uveljavljanje resnične ekološke in zelene družbe, pa so po Eckersley (2004 v Lukšič in Bahor, 2011, str. 1180) poleg ozelenitve liberalne demokracije (zeleni kapitalizem) potrebne tudi uvedbe novih institucij, načel, postopkov odločanja in participacije, ki vključuje ne samo zgolj komunikacijo in

empatijo z nečloveško živo in neživo naravo, ampak tudi njen enakopraven status, ki ga do sedaj zaradi človekove nadvlade nima. Torej prestop iz koncepta Ega v Eco. Na lokalni in državni ravni pa ne glede na politike skupnosti in zavezništev držav, usmerjenost v samooskrbnost in večjo participacijo ljudi pri odločanju, ter večanje ne samo pravic javnosti, ampak tudi njihove odgovornosti tako za okolje kot družbo v celoti. Za ta miselni in konceptualni preskok, pa bodo potrebne hitre in učinkovite spremembe lokalnih kot globalnih politik, ki se začnejo že na osebni ravni.

Literatura

- Aristotel (1989). Retorika. Naprijed, Zagreb.
- Drašček, M. (2008). Aristotelova pravičnost v teoriji vodeNja podjetja. Magistrsko delo, UL, Fakulteta za družbene vede, 2008.
- Eckersley, R. (2004). The Green State, Rethinking Democracy and Sovereignty. Copyright: Zelena država-Premišljanje demokracije in suverenosti. Inštitut časopis za kritiko znanosti, 2019.
- Ekošola (2021). Gozd in gozdarstvo v Sloveniji. Zavod za gozdove Slovenije, Slovenski državni gozdovi d.o.o., Gozdarski inštitut Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Dostopno na: <https://ekosola.si/wp-content/uploads/2021/03/GozdingozdarstvovSloveniji-predstavitevza%C5%A1ole.pdf>.
- EPA. (2021). Environmental Justice. Dostopno na: <https://www.epa.gov/environmentaljustice>.
- Kirn, A. (2012). *Družbeno ekološki obrat ali propad*. Ljubljana: Znanstvena založba FDV.
- Kirn, A. (2014). Ekosocializem kot alternativa. *Teorija in praksa* 51(6), 1021- 1056.
- Klein, N. (2009). Doktrina šoka-Razmah uničevalnega kapitalizma, Mladinska knjiga Založba d.d., Zbirka Premiki, Ljubljana 2009.
- Lukšič, A. A. (2002). Vloga države pri zagotavljanju nacionalnih interesov. *Teorija in praksa:revija za družbena vprašanja*; jun.2002, letn. 39, str. 1017 -1027.
- Lukšič, A. A., Bahor, Maja. (2011). Zelena politična teorija in državljanstvo. *Teorija in praksa : revija za družbena vprašanja*, ISSN 0040-3598, okt. 2011, letn. 48, jubilejna št., str. 1166-1183, 1385. Dostopno na: http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2011_J_Luksic-Bahor.pdf.
- Gosar, A. (1935). *Za nov družabni red (sistem krščanskega socialnega aktivizma)*, Prvi zvezek-UVOD IN OŠNOV/E-1935 Založila družba Sv. Mohorjeva v Celju 1935.
- Gosar, A. (1935), *Za nov družabni red (sistem krščanskega socialnega aktivizma)*, Drugi zvezek-CILJI IN POT/A- Založila družba Sv. Mohorjeva v Celju 1935.
- Green Planet (2015). Water Crisis:Is Australia Running Out of Water? Dostopno na: https://www.greenplanetplumbing.com.au/water-crisis-is-australia-running-out-of-water/?keyword=&matchtype=&device=c&gclid=Cj0KCQiAmKiQBhClARIsAKtSj-kFijJH0qsoz-jmIV_orH-i10GywRbVkcXtuSVxQbvEIO0O516aXsaAgSyEALw_wcB
- Mill, J.S (2008). On Liberty and Other Essays. Oxford University Press. 2008.
- Plut, D. (2014). Ekosocializem ali barbarstvo? Demokratični ekološki social izem in trajnostni sonaravni razvoj, Društvo gibanje za trajnostni razvoj Slovenije-TRS, Ljubljana 2014.
- PV magazine (2020). European agrivoltaics-PV Magazine.
- Stat.si (2020). Preskrba z energijo. Oskrba z energijo, Slovenija, 2020. V letu 2020 je bila energetska odvisnost Slovenije za 7 odstotnih točk nižja kot v prejšnjem letu.
- SiStat.(2021). Poraba vode na prebivalca v Sloveniji. Dostopno na: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2700002S.px/table/tableViewLayout2/> Dostopno prek : <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/9554>.

- Vrhovšek, D.; Korže, Vovk, A. (2009). Ekoremediacije. UM Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru 2009.
- Žnidarič, D. (2011). Čiščenje komunalnih odpadnih voda na odročnih ruralnih področjih Zasavja. Magistrsko delo. Fakulteta za organizacijske vede. Kranj.
- Žnidarič, D.(2016). Prehranska samooskrba v luči trajnostnega razvoja v Sloveniji; 4. konferenca z mednarodno udeležbo. Konferenca VIVUS s področja kmetijstva, naravovarstva, hortikulture in floristike ter živilstva in prehrane. »Z znanjem in izkušnjami v nove podjetniške priložnosti« 20. in 21. april 2016, Biotehniški center Naklo, Naklo, Slovenija.
- Žnidarič, D.(2021a). Anketa za potrebe doktorske naloge. Opravljena sredi leta 2021. Elektronski vir.
- Žnidarič, D.(2021b). Priprava doktorske disertacije v okviru študija Varstva okolja na UL, FGG.